

»Ovo činite meni na spomen!«

Branko Jozić

e-mail: Branko.Jozic@public.st.carnet.hr

UDK: 232.33

Stručni rad

Primljeno: 28. studenog 2002.

Prihvaćeno: 17. siječnja 2003.

Isusove riječi s Posljednje večere bile su tijekom povijesti prečesto shvaćane i življene odviše restriktivno. Hipersakralizacija kulturnog života i desakralizacija »naravnoga«, rascijep između »religioznog« i »profanog« često su vodili do deformacije kršćanstva. U Ivanovu evanđelju (13, 14-15) stoji kako je Isus, pošto je učenicima oprao noge, rekao: »Dao sam vam primjer da i vi činite kako ja učinih vama«. I zaključio je rekavši: »Ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas!«. Na žalost, karizmatičku snagu novoga vjerničkog

identiteta i logiku Kraljevstva Božjeg vrlo su brzo potisnule logika svijeta i vrline, koje je elaborirala helenistička etika, a od kojih se Sveto pismo veoma jasno i odlučno distancira. Još danas je život mnogih kršćana daleko od ideala Kraljevstva Božjeg, kao da je uključivanje u zajednicu vjernika i održavanje religijskih obreda dovoljno bez dubokog i stvarnog kršćanskog vjerničkog svjedočenja i života. Riječi bez djela nemaju vrijednosti. Takav farizejizam nema ništa zajedničkog s pravim spomenom na Isusa.

Ključne riječi: Isus Krist, Kraljevstvo Božje, kršćanstvo, kršćani, hipersakralizacija, desakralizacija, farizejizam.

»Ovo činite meni na spomen« – *hoc facite in mei commemorationem* – oproštajne su i oporučne Isusove riječi s Posljednje večere.¹ Slaveći euharistiju – *središte i vrhunac kršćanskog života* (SC 10) u svojim katedralama i bazilikama, kao i u skromnim crkvama i kapelicama, kršćani ih diljem svijeta stoljećima svednevice slušaju; dakako, nešto i čine. Na žalost, Isusovo »ovo...« uglavnom se ograničilo samo na obredni čin lomljenja kruha i ispijanje iz kaleža.² Ta je redukcija osiromašila kršćanstvo i uveliko

¹ Donose ih LUKA (19, 19) i PAVAO (1Kor 11, 25-26).

² U otačkoj su literaturi brojni pobožni ili juridički izričaji: da se radi o sakramentu, o duhovnom lijeku, a ne o večeri (AMBROSIASTER, *Commentaria in IKor*, PL 17, 242; Gezo DERTONENSIS, *De corpore et sanguine Christi*, PL 137, 387); o božanskoj gozbi bez koje nema vječnog spasenja (Synodus Atrebatensis, *Acta*, PL 142, 1278); da se obnavlja u spomen na Kristovu muku i smrt (Petrus LOMBARDUS, *Sententiae*, PL 192, 866); da treba slaviti s beskvasnim kruhom (Isidorus Hispalensis, *Epistolae*, PL 83, 906); s beskvasnim kruhom i vinom pomiješanim s vodom (Rabanus MAURUS, *De clericorum institutione*, PL 107, 316); da se na oltar stavlja samo jedan kalež (Decreta, PL 130, 1120; 1157). Ima i upozorenja na tragu onoga Pavlova o nedostojnom blagovanju (1Kor 11, 27 sl.). Tako se Ivan ZLATOUSTI kritički osvrće na spomenuti rascjep: kad pogani, gledajući na vrline, primijete da "i mi gajimo iste želje, imamo iste žudnje da zapovijedamo i budemo časćeni, kako se mogu diviti kršćanstvu? Videći prijekorne živote, zemaljske duše; videći da bogatstvo cijenimo kao i oni, čak i više od njih, kako se smrti bojimo kao i oni, kako se grozimo od siromaštva,

utjecala na samu etiku, na područje »činjenja« te mu izobličila identitet. Hipersakralizacijom kulturnog života i desakralizacijom onoga »naravnoga« rascijepio se život kršćanina (i kršćanstva) na »religiozni« i na »profani«, rezultat čega je dvostruki život, odnosno život na dva kolosijeka i svjedočenje bez vjerodostojnosti. No, vratimo se Isusovu oprostaju i oporuci.

Ivan, svjedok i dionik Posljednje večere, piše kako je tom prigodom Isus učenicima oprao noge rekavši: »*Dao sam vam primjer da i vi činite kako ja učinih vama*« (Iv 13, 14-15). Nadalje, Isus se iznova identificirao s ljudima (Iv 13, 20)³ i svoj testament zaključio novom zapovijedi: »Ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas! ... po tom će svi upoznati da ste moji učenici« (13, 34-35). Postati i ostati Kristov učenik, prema Njegovoj riječi, znači odreći se svega i njega slijediti (usp. Mt 19, 21; Mk 10, 21; Lk 18, 22). Prema tome, izvršiti Isusovu oporuku ("ovo činite...") znači držati njegovu riječ (usp. Iv 15, 10; 23) i činiti sve ono što je on činio, a ne samo obred s kruhom i kaležom!

Okupljajući se na »lomljenje kruha«, rana je Crkva u svom spomenu - *anamnezi* otajstva Kristove muke, smrti i uskrsnuća promatrala u globalnoj ekonomiji spasenja počevši od stvaranja svijeta preko starozavjetnih događaja do konačnoga Božjeg spasenjskog zahvata u Kristu Isusu. Spomen prošlosti istodobno je bio i spomen budućnosti; euharistijska su slavlja kršćani zaključivali poklikom *maranatha* – Dođi, Gospodine Isuse! (1Kor 16, 22; Otk 22, 20). Snažna eshatološka svijest da su ovdje "putnici i pridošlice" (1Pt 2, 1), da im je "domovina na nebesima" (Fil 3, 20), da su već započela posljednja vremena, svijest da je Kraljevstvo Božje već tu, obilježavala je i uvjetovala njihov svagdanji život.

Djelujući iz te vjere, Božju su Riječ – Isusa utjelovili, uprisutnili i u vlastitu biću, omogućili mu navještaj Kraljevstva. Rana je Crkva Isusovu oporučnu riječ »*ovo...*« nedvojbeno shvaćala šire; biti kršćanin značilo je »*Krista obući*« (Gal 3, 27), usvojiti njegov sustav vrijednosti, njegovu iskrenost i odlučnost te činiti ono što je on činio unatoč teškoćama.⁴ Vjerom Kristu prožeta mala zajednica njegovih sljedbenika pružila je snažno svjedočanstvo o *novoj* stvarnosti, novim odnosima, novim vrijednostima, i to oblicima konkretne ljubavi, posebice brigom za siromašne, bolesne i uopće marginalizirane. "Gledajte koliko se ljube", divili su im se sugrađani.⁵ Ta je

kako ne podnosimo bolesti, kako žudimo za položajima, kako se trudimo iz ljubavi prema probitku, kako koristimo svaku prigodu - na temelju čega tražiti da nam se vjeruje? Čudesima? Više se ne događaju. Našem obraćenju? Prilično je loše završilo. Ljubavi? Nema joj ni traga" (*Homilija na Prvu poslanicu Timoteju*). U drugoj prigodi poziva da se život uskladi s bogoštovljem: "Poštujte, poštujte ovaj stol za kojim svi blagujemo; poštujte Krista žrtvovanog za nas; poštujte žrtvu koja se prinosi..." (*Homilije 8, na Poslanicu Rimljanima*).

³ Usp. "Što god ste učinili jednom od moje najmanje braće, meni ste učinili" (Mt 25, 40).

⁴ Vjernike u iskušenjima PETAR podsjeća: »Krist vam je ostavio primjer da idete njegovim stopama« (1Pt 2, 21).

⁵ TERTULIJAN, *Apologeticum* 39, 8-9: Prakticiranje ljubavi je ono po čemu se kršćani razlikuju od drugih. "Gledajte, vele, kako su spremni umrijeti (očito i živjeti) jedni za druge".

ljubav nadilazila granice vlastite religijske skupine, pa je prema njima neprijateljski raspoloženi car Julijan priznao da "bezbožni Galilejci (= kršćani) uzdržavaju također i naše siromahe".⁶ Njihova je kristolikost urodila *čudesima*, velikim ugledom u narodu, obraćenjima i prihvaćanjem krsta; »i mnogi su svećenici prihvaćali vjeru« (Dj 6, 7; usp. 2, 42 sl.; 4, 32 sl.; 5, 12-16).⁷

Iako su živjeli pomiješani s "poganima" i u istim uvjetima kao i oni, kršćane je od ostalih izdvajala *differentia specifica*. Njihov je *identitet* izvirao iznutra, iz vjere, a očitovao se u predanju, potpunom sebedarju prema Isusovoj: »Ako pšenično zrno ne umre, ostaje samo i ne donosi roda« (Iv 12, 24). U ponešto idealiziranom opisu *Poslanice Diognetu* čitamo:

"Kršćane ne dijele od ostalih ljudi ni jezik ni običaji. Niti prebivaju gdje sami u svojim gradovima, niti imadu kakvo drukčije narječje, niti žive osebujnim životom. I nije taj njihov nauk nikao umovanjem ili istraživanjem ljudi pregalaca, niti se oni, kao neki, drže kakva ljudskog nazora. Stanuju u gradovima helenskim i barbarskim, kako je već kojega zapalo; slijedeći domaće običaje u nošnji, hrani i u drugom životu, pokazuju divan i po općem mnijenju paradoksalan poredak u svome društvenom životu. Žive u svojoj domovini, ali su kao naseljenici; dionici su svih tereta kao građani, a trpe sve kao tuđinci. Svaka im je tuđina domovina, a svaka domovina tuđina. Žene se kao svi, rađaju djecu, ali ne izlažu novorođenčad. Postavljaju zajednički stol, ali ne postelju. Nalaze se u tijelu, ali ne žive po tijelu. Borave na zemlji, ali su građani neba. Pokoravaju se donesenim zakonima, ali svojim življenjem nadmašuju zakone. Ljube sve, a svi ih progone. Ne poznaju ih, a osuđuju. Ubijaju ih, a oni oživljuju. Bokci su, a mnogoga bogate. Ničega nemaju, a u svemu obiluju. Preziru ih, a iz prijezira im cvate slava. Ocrnjuju ih, a poštenje im sja. Grde ih, a oni blagosiljaju. Gaze ih, a oni iskazuju čast. Dobrotvori su, a kažnjavaju ih kao zlotvore; smrtnoj se kazni raduju kao da ustaju na život...

Jednom riječju: što je u tijelu duša, to su u svijetu kršćani. Duša je rasijana po svim udovima tijela, (tako) i kršćani po gradovima

⁶ Pismo galacijskom svećeniku Arsaciju, u: Sozomen, *Historia ecclesiastica* 5, 15 (PG 67).

⁷ U svojoj apologiji ATENAGORA ističe upravo praktični aspekt kršćanstva: »... ako nisu u stanju riječima izraziti korist svoga nauka, dobro znaju djelima pokazati blagodat svoga opredjeljenja; ne znaju izgovarati napamet naučene riječi, ali pokazuju dobra djela: udarani ne udaraju, okradeni ne optužuju, daju onome tko traži, bližnjega ljube kao sebe same... uvjereni da ćemo morati položiti račun o čitavom svom životu Bogu koji je stvorio nas i svijet...« (*Molba za kršćane*, 11-12). O značenju njihova autentičnog življenja Evanđelja IVAN PAVAO II. piše: »Povijesni događaji vezani uz lik Konstantina Velikoga nikad ne bi bili mogli garantirati razvoj Crkve kakav se dogodio u prvom tisućljeću, da se to nije zbililo zbog *sjetve mučenika i baštine svetosti* koja je karakterizirala prve kršćanske generacije.« (*Tertio millennio adveniente*; apostolsko pismo o pripremi jubileja godine 2000, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1994, br. 37).

svijeta. Duša stanuje u tijelu, ali nije od tijela; i kršćani stanuju u svijetu, ali nisu od svijeta..."⁸

Na žalost, karizmatiku snagu novoga vjerničkog identiteta i logiku Kraljevstva svladava čovjekova tromost i logika svijeta; logiku nadnaravnih kreposti potiskuje logika naravnih vrлина. »Spomen na Isusa« (vjera da je Bog dobri Otac, a svi ljudi braća; nada u skoro blaženo zajedništvo u Očevu domu; ljubav, vidljivo očitovanje vjere i nade kao sebedarje i vlastita žrtva) blijedi i ustupa mjesto vrlinama što ih je elaborirala helenistička etika: razboritosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti! Od njih se Sveto pismo, neprijeporno uporište kršćanskog identiteta i etike, veoma jasno i odlučno distancira. U više navrata Isus veli: »Čuli ste da je rečeno..., a ja vam kažem...« (Mt 5, 21-48; 19, 9). On za 180° okreće općeprihvaćenu etičku ljestvicu vrijednosti:

»A vama koji me slušate kažem: Ljubite svoje neprijatelje! Činite dobro onima koji vas mrze! Blagoslivljajte one koji vas proklinju! Molite za one koji vas ogovaraju! Udara li te tko po jednom obrazu, pruži mu i drugi! Tko ti uzima ogrtač, ne brani mu ni košulje. Tko ti god ište, daj mu! A od onoga koji uzima tvoje ne traži to nazad! Kako želite da vama čine ljudi, tako činite i vi njima. Ako ljubite one koji vas ljube, kakvu nagradu zaslužujete? I grešnici ljube one koji njih ljube. I ako dobro činite onima koji vama dobro čine, kakva će vam biti nagrada? I grešnici čine to isto. Ako pozajmljujete onima od kojih se nadate da ćete natrag primiti, kakva će vam biti nagrada? I grešnici pozajmljuju grešnicima da jednako nazad prime.

Nego, ljubite svoje neprijatelje, činite dobro i pozajmljujte, a da ništa ne očekujete natrag. Tako će vaša plaća biti velika, i bit ćete sinovi Previšnjega...« (Lk 6, 27-35; usp. Mt 5, 44-46).

On je nedvojbeno bio svjestan radikalne suprotstavljenosti svoga programa logici svijeta pa i neprijateljskog odnosa svijeta prema zahtjevima nove stvarnosti – Kraljevstva – što je on inaugurira, pa je upozorio učenike: »Ako vas svijet mrzi, znajte da je mene mrzio prije vas! Kad biste pripadali svijetu, svijet bi ljubio svoje. Budući da ne pripadate svijetu – ja vas sebi izabrah od svijeta – zato vas svijet mrzi.« (Jv 15, 18-19). Bio je svjestan sumnja i otpora i u samih učenika i sljedbenika, ali uopće nije bio spreman na kompromis. Na njihov prigovor da mu je govor »tvrđ«, nakon čega su ga mnogi napustili, odrješito je reagirao pitajući apostole: »Da možda i vi ne kanite otići?« (Jv 6, 67) Nisu ga napustili oni koji su mu vjerovali! Vjerovali su da je ljudska razboritost – »mudrost ovoga svijeta ludost pred Bogom«, da je on »učinio ludom mudrost svijeta« suprotstavivši joj »ludost križa« (1Kor 3, 19; 1, 20). Nasuprot pravednosti svijeta prihvaćali su »nepravednost« Kraljevstva, koja nagrađuje onoga što je malo radio kao i onoga što je podnosio teret i žegu cijelog dana (usp. Mt 20, 8-10), i koja traži da se napusti pravednost po načelu »daj – dam« i »oko za oko« (Mt 5, 38-40; Lk 6, 29). Jakosti svijeta suprotstavili su navještaj Boga koji se ponizio, »lišio«,

⁸ 5-6; cit. prema T. Šagi-Bunić, *Povijest kršćanske literature*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1976, 287.

utjelovio i postao »ruglo ljudi i naroda prijezir« (Ps 22, 7), poslušan sve do smrti na križu (Fil 2, 8).⁹

No, sinovi svijeta nadvladali su sinove svjetla (usp. Lk 16, 8) – u nama i među nama! Naime, u svjetlu Isusova navještaja i u svjetlu iskustva rane Crkve, život kršćana i kršćanstvo kao takvo još su daleko od ideala Kraljevstva. Prema podacima što ih je objavila vatikanska misijska agencija Fides, 2002. godine, od 6 milijarda zemljinih stanovnika kršćana na svijetu ima oko 2 milijarde i 250 milijuna (33%), a od toga je katolika gotovo milijarda i 100 milijuna.¹⁰ A prema popisu stanovništva 2001. g. Hrvatska je gotovo 100% (!) kršćanska zemlja (samo katolika je 87,83%). Svednevice se pak obaviještavamo (pa i doživljavamo ih) statistikama i podacima koji govore o zaprepašujućoj, nepodnošljivoj količini nepravda, patnja, izrabljivanja i ljudskih stradanja. Olako poigravanje tuđim sudbinama i životima, golema izloženost najrazličitijim bolnim i ponižavajućim prilikama – i u Hrvatskoj i u svijetu – ne bi bila moguća, kad bi bila istina ono što statistike tvrde o kršćanskosti/kristolikosti Hrvatske i svijeta. Konačno, parabolom o Samarijancu Isus je svakom svom sljedbeniku rekao: "Idi, pa i ti čini tako" (Lk 10, 37). Jedino moguće objašnjenje jest da su mnogi »praktični« kršćani istodobno i *praktični nevjernici*. Još su oci Drugoga vatikanskog sabora skrenuli pozornost da za vjerski indiferentizam i ateizam dio krivice snose i sami kršćani koji »nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju« (GS 19).¹¹

Zar biti kršćanin znači deklarativno prihvatiti Isusa kao Sina Božjega i Spasitelja? Zar je dostatno samo deklarativno prihvaćanje njegova *manifesta*:

Blago vama, siromasi, jer je vaše kraljevstvo Božje!

Blago vama koji sada gladujete, jer ćete se nasititi!

Blago vama koji sada plaćete, jer ćete se smijati!

Blago vama kad vas ljudi zamrže, kad vas zamrže, kad vas izopće, pogrde i odbace vaše ime kao zlo zbog Sina Čovječjega! U taj dan radujte se i kličite od veselja, jer je velika vaša plaća na nebu. Ta, isto su tako postupali s prorocima očevi njihovi!

Ali jao vama, bogataši, jer imate svoju utjehu!

Jao vama koji ste sada siti, jer ćete gladovati!

Jao vama koji se sada smijete, jer ćete tugovati i plakati!

Jao vama kad vas svi ljudi budu hvalili. Ta, isto su tako postupali s lažnim prorocima očevi njihovi (Lk 6, 20-26)?¹²

⁹ U tom smislu PAVAO sokoli korintsku zajednicu: »Pogledajte, braćo, sebe koji ste pozvani! Nema vas ni mnogo na ljudsku mudrih, ni mnogo moćnih, ni mnogo plemenitih. Naprotiv, što je ludo u očima svijeta, izabra Bog da posrami mudre; što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake; što je neplemenito i prijezira vrijedno u očima svijeta – i čak ono čega nema – izabra Bog da uništi ono što jest, da se ni jedan čovjek ne može ponositi pred Bogom.« (1Kor 1, 26-29).

¹⁰ Usp. Glas koncila, 2002, 35.

¹¹ IVAN PAVAO II. ponovno na to upozorava, želeći da Jubilej bude prigoda za kvalitativan zaokret u pozitivnom smjeru (usp. *Tertio millennio adveniente*).

¹² MATEJEVU sedmerostrukom »blago« odgovara sedmerostruki »jao«: »Blago siromasima duhom: njihovo je Kraljevstvo nebesko! Blago ožalošćenima: oni će se utješiti! Blago krotkima: oni će baštiniti zemlju! Blago gladnima i žednima pravедnosti:

Unatoč nedvosmislenom »jao« i mnogi »praktični kršćani« teže prema ovoj drugoj skupini ne štedeći truda ni sredstava. »Prakticiraju sakramente«, ali to ne podrazumijeva i prihvaćanje Krista kao konkretne paradigme, kao uzora za svagdanji život. Njegov antikomformizam, opredjeljenje za siromaštvo i siromašne, njegovo *rušenje* usvojene ljudske ljestvice vrijednosti teško su prihvatljivi *naravnom čovjeku*, tako da taj Isus ostaje prezren, odbačen od ljudi; od njega svatko lice otklanja (usp. *Iz* 53, 3). Gdje su oni koji se odrekoše sebe, uzeše svoj križ i njega slijede; koji su radi njega izgubili svoj život da bi ga zapravo našli (usp. *Mt* 16, 24)? Gdje su »zadnji od svijtu i sluge svima« (*Mk* 9, 35), koji vjeruju da će »posljednji biti prvi, a prvi posljednji« (*Mt* 20, 16; *Lk* 134, 30)? Gdje je to »svjetlo svijeta« (*Mt* 5, 143) kad je i u »kršćanskim« sredinama nakon dvotisučljetnog vježbanja kršćanstva toliko tame? Doista, zar na zahtjevnost Isusova *programa* mnogi »kršćani«, doduše ne rječju, nego praksom ne odgovaraju: »ima Zloduha pa mahnita« (*Iv* 10, 20)? Jer predobro su se prilagodili svijetu, pa čak i »elitne kršćanske jedinice« – redovnici. Naime, i među »siromašnim proscjacima« neki obiljem nadmašuju »obične« vjernike, a neke »pokornike« odaje njihova pretilost ili njegovanost tijela; neki koji se opredijeliše za služenje imaju pak svoje slugu. Za sve to nalazi se opravdanje i pred zakonom (*regulom*) i pred savješću, ali propovijedanje ostaje bez snage proročke riječi i bez uvjerljiva svjedočenja o stvarnosti i vrijednostima različitim od onih što ih svijet promiče. To su »lica i maske svetoga«¹³, to je dvostruki i dvolični život!

Toliki je rascjep neke doveo do zaključka da se radi o dubokoj krizi pa i pravog *patologiji kršćanstva*, gdje se ono izrodilo u religiju bez vjere, u religiju koja se zatvara u samu sebe. Posebice se skreće pozornost na pogrešno uvjerenje u automatsko spasenje na temelju običnog uključenja u društveno-religijsku zajednicu te na temelju opsluživanja nekih obreda i norma, gdje se čovjek osjeća oslobođen obveze za trajnim i neprestanim obraćenjem; upozorava se na činjenicu da se obrede i simbole nerijetko gleda gotovo kao na magijski način: za neizostavan učinak dostatno je točno i mehaničko recitiranje; na problem što simboli ne upućuju na Otajstvo, nego ga idolatrijski zamjenjuju.¹⁴ To je instrumentalizacija religije u svrhu

oni će se nasititi! Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe! Blago čistima srcem: oni će Boga gledati! Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati! Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je Kraljevstvo nebesko! Blago vama kad vas - zbog mene - pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas! Radujte se i kličite: velika je plaća vaša na nebesima! Ta, progonili su tako proroke prije vas! ... Jao vama, književnici i farizeji, licemjери jedni, koji dajete desetinu od metvice, komorača i kima, dok zanemarujete *najvažnije u Zakonu: pravednost, milosrđe i vjernost*. Ovo je zadnje trebalo činiti, a ono prvo ne propustiti! Slijepi vode! Vi cijedite komarca, a devu proždirete. Jao vama... čistite vanjštinu čaše i zdjele, dok su unutra pune otimačine i pohlepe... slični ste okrećenim grobovima što se izvana pričinjaju lijepi, a unutra su puni mrtvačkih kostiju i svakog truleža. Tako se i vi izvana činite ljudima pravedni, a unutra ste puni licemjerja i nepravednosti. Jao vama... gradite prorocima grobove i pravednicima ukrašujete spomenike... [a od onih koje šaljem] jedne ćete pobiti i razapeti, a druge bičevati u svojim sinagogama i progoniti...« (*Mt* 5, 1-12; 23, 23-34).

¹³ Naslov iznimne knjige Jakova JUKIĆA, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997.

¹⁴ Snažan je prigovor reformacije za idolopoklonstvo u zazivanju svetaca, u čašćenju relikvija i slika i osobito u klanjanju euharistijskom kruhu (*artholatría*); u vjeri u sol,

kompenziranja frustracija i stvaranja lažnog osjećaja sigurnosti. Uočena je i pogibelj da se kršćanstvo degenerira u pretencioznu gnozu koja Otajstvo pokušava obuhvatiti formulama i dogmama; da zapadne u legalizam i farizejizam pretendirajući postići opravdanje dobrim djelima, djelima koja bi u kršćanstvu trebala biti posljedica novoga stanja otkupljenosti i Božjega sinovstva. I to se isprepleće sa suprotnom patologijom, koja vjeru svodi na individualnu, privatnu intimnost i tako otvara put življenju vjere u svojevoluminarnom subjektivizmu, oslobođenom od etičke obveze, od društvene odgovornosti i uopće komunitarne dimenzije.¹⁵

Drugi je vatikanski sabor prokinuo u srž problema i na pouzdanom teološkom uporištu dao smjernice za obnovljeni kršćanski život.¹⁶ Osvijestio je Isusov nalog: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mt 5, 48) i naglasio da su *svi kršćani pozvani na svetost* (LG 11; 40-41). U posljednje vrijeme sve je učestaliji glas učiteljstva o potrebi *nove evangelizacije*, takoreći misionarskog djelovanja u tradicionalno kršćanskim zemljama. Kao cilj Jubileja 2000. papa Ivan Pavao II. istaknuo je *jačanje vjere i kršćanskog svjedočanstva*. Proslavi je prethodila trogodišnja priprava, dok je sama jubilarina 2000. bila intenzivna euharistijska godina.¹⁷ »Ovo činite meni na spomen«, slušali su kršćani svednevice, no unatoč svemu i na početku trećeg tisućljeća ostaje pitanje gdje su ti kršćani, gdje je kršćanstvo, gdje je Kristovo kraljevstvo?!

Kao što proizlazi iz namjerno obilno navedenih evanđeoskih tekstova,¹⁸ kršćanski identitet nije teorija, ni sustav istina, obreda i norma, a još manje obična formalna pripadnost religijskoj skupini. Naprotiv, kršćanski je identitet životni hod koji se vezuje uz iskustvo Isusa iz Nazareta, koji je navijestio Božje univerzalno očinstvo (koje uključuje univerzalno bratstvo). Prema tome, kršćanski je identitet življenje istog Isusova iskustva radikalnog sinovstva i dubokog bratstva; to je *nasljedovanje* Krista, koje je izvor zajedništva i koje osposobljava za dionštvo u spasenju što ga on pruža. Jedino je u njemu moguć susret s Bogom Spasiteljem i jedino je u njemu moguć odgovor Bogu na to spasenje »duhovnim bogoštovljem«, tj. posvećenjem čitave osobe. Bogu, naime, nisu potrebne čovjekove stvari, žrtve, molitve, obredi ni sakramenti; on hoće čovjekov život, njegovo srce – ponizno, otvoreno, uslužno, spremno na ljubav. U tom svjetlu bogoštovni obredi su izrazi traganja za Bogom i slavljenje susreta s njim.

Nadalje, istinsko bogoštovlje nerazdvojivo je od etičkog zauzimanja. Samo bogoštovlje, koliko god ga umnožavali, nipošto nije dostatno: riječi bez djela, pa bili to i izrazi pobožnosti, u konačnici ništa ne vrijede. Ta sâm je

vodu, ulje i druge egzorcizirane i blagoslovljene stvari. Katolička se strana brani da je riječ o kultu *dulije*, a ne *latrije* (usp. primjerice Marko Antonije de DOMINIS, *Izabrani radovi I*, Split, Lamaro, 2002, str. 230 sl.).

¹⁵ Među ostalima usp. E. ALBERICH, *La catechesi oggi*, Torino, Elledici-Leuman, 2001, str. 31 sl.; L. Boff, *Chiesa, carisma e potere*, Roma, Borla, 1986, 172-173.

¹⁶ Apel za suglasjem života i vjere je konstantan; Marko Antonije de DOMINIS, primjerice, 1616. piše: »Što bi koristilo imati obnovljenu vjeru, a nemati obnovljen život? Malo koristi dobro vjerovati, a zlo činiti, štoviše služi za težu osudu. "Tko zna, a ne čini, bit će šiban s više udaraca" (Lk 12, 47)« (Nav. dj., str. 151).

¹⁷ *Tertio millennio adveniente*, 42; 55.

¹⁸ »Ad fontes« geslo je svakog nastojanja obnove pa i Drugoga vatikanskog sabora.

rekao: »Neće svaki koji mi govori: 'Gospodine, Gospodine!' ući u Kraljevstvo nebesko, nego onaj koji vrši volju moga nebeskog Oca... Odlazite od mene, zlotvori!« (Mt 7, 21-23; usp. Lk 6, 46), »Jer bijah gladan, i ne dadoste mi jesti; bijah žedan, i ne dadoste mi piti; bijah putnik, i ne primiste me; bijah gô, i ne obukoste me; bijah bolestan i u tamnici, i ne pohodiste me... Zaista, kažem vam, ni meni niste učinili koliko niste učinili jednomu od ovih najmanjih« (Mt 25, 42-45). Isus tako jasno i snažno upozorava na *jedinstvo bogoštovlja i etičkog angažmana*. On nemilosrdno osuđuje licemjerstvo u kojem se ljudi Bogu dodvoravaju opsluživanjem norma i obredima (vertikalni odnos) uz zanemarivanje horizontalne dimenzije odnosa (prema bližnjemu, malenomu, prezrenomu). On podsjeća na proročki tekst: »Milosrđe mi je milije nego žrtva« (Mt 9, 13) i dodaje: »Najprije se izmiri sa svojim bratom, a onda se vrati i prinesi svoj dar na žrtvenik« (Mt 5, 24).¹⁹ I sv. Jakov podsjeća na »plemena rasijana među poganima«. »Čisto i neokaljano bogoslužje pred Bogom i Ocem sastoji se u ovom: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji i čuvati sama sebe neokaljanim od ovog svijeta« (Jak 1, 27).

U ovakvoj impostaciji držim da čin ulaska jednoga meksičkog župnika u ring, u kojem će boksom i dobivenim udarcima zaraditi novac za uzdržavanje siromaha koji u njega traže utočište, nije ništa manje svet od ulaska u hram Božji, u kojem će vjerodostojno moći navijestiti »Gospodin s vama«; on vam poručuje: »... ovo činite meni na spomen!«

»Kršćani moraju biti glasonoše svih siromaha svijeta«²⁰, poručuje Papa, i Krista vidjeti u onima posljednjima poput primjerice sv. Franje, koji u gubavcu grli i ljubi Krista, poput majke Tereze... Moraju shvatiti da se divljenjem i čašćenjem tih i tolikih drugih svetaca, da se bogoštovljem i molitvama ne mogu osloboditi obveze *vlastitog* nasljedovanja Krista!²¹ Tek kad svoje bogoštovlje (*liturgia*) integriraju u »profani« život, kad taj život budu proželi i živjeli vjerom »činjenjem njegovih djela« u znaku *diakonije* (služenja), *koinonije* (zajedništva) i *martyrije* (svjedočenja), bit će »sol zemlje i svjetlo svijeta« (usp. Mt 5, 13-14).²² Tada će i pjesničko udivljenje

¹⁹ »Liturgija potiče vjernike da nasićeni vazmenim otajstvima budu složni u bogoljubnosti, ona moli da životom vrše ono što su vjerom prihvatili« (SC 10).

²⁰ *Tertio millennio adveniente*, 51.

²¹ Na to je upozorio sv. FRANJO: »Sveti su izvršili djela, a mi pripovijedajući i propovijedajući o njima želimo si priskrbiti čast i slavu« (*Leggenda perugina* 72; FF 1626; *Opomene* 6; FF 155).

²² »Neka tako svijetli vaša svjetlost pred ljudima, da vide vaša dobra djela te proslave vašeg Oca koji je na nebesima« (Mt 5, 16). Kršćanska stvarnost u odnosu na tu zadaću navela je Salviana iz Marseja (5. st.) da napiše ono što bi vjerojatno i danas ponovio: »Mi naprotiv živimo tako da ljudi vide naša zla djela te pogrđuju našeg Oca koji je na nebesima«. On se pita možemo li se doista hvastati kršćanskim imenom kad nekršćani s pravom mogu prigovoriti: »Gdje je katolički zakon u koji vjeruju? Gdje su milosrđe i čistoća čije zapovijedi naučavaju? Čitaju Evanđelje, a besramni su; slušaju apostolske riječi, a opijaju se; slijede Krista, a odaju se grabeži; provode prijekoran život, a drže da imaju besprijekoran zakon... O nama se govori: eto što su ti koji se klanjaju Kristu!« (*Božansko upravljanje svijetom*, 4, 16-17). Na važnost primjera ukazivao je i sv. Franjo govoreći braći: »Sluga Božji mora u sebi imati takav žar

biti molitva; tada će i izvršavanje vlastite dužnosti biti bogoštovni čin; tada će djelo milosrđa i ljubavi biti slavije otkupljenih i proslava Boga; tada će svijet biti put prema Bogu i mjesto otkupljenja.²³ Tek tada će ovaj svijet izgledati drukčije od »doline suza«, bit će spomen/ik Njega – Spasitelja, koji reče: »Ovo činite meni na spomen«.

Summary

»Do it in memory of me!«

The words of Jesus at the Last Supper were too often in history understood and lived upon restrictively. Oversacralisation through a cult and the desacralisation of »natural«, a gap between the »religious« and »secular« led frequently to a deformation of Christianity. In John's Gospel (13, 14-15), after washing the feet of his disciples, Jesus said: »I gave you the example so that you do what I did to you«. And he concluded by saying: »Love each other as I loved you!...« Unfortunately, very soon the charismatic strength of a new faithful identity and the logic of the Kingdom were frequently replaced by virtues elaborated by Hellenistic ethicists, although they clearly departed from the Holy Script. Even today, the life of many Christians is far from the ideals of the Kingdom of God as if the involvement in a religious community or a religious cult were enough in itself without a deep and real Christian practice, commitment and the way of life. Words without deeds have no value. Such a pharisaism has nothing to do with the true memory of Jesus.

svetosti života, da svjetlom svoga primjera i rječitošću svoga ponašanja prekori sve bezbožne« (2Cel 103).

²³ »Uočavaj ljepotu i neizmjernost svijeta, shvaćaj njegova stvoritelja i upravljača i hvali još divnijeg pokretača divnih djela«, pisao je MARULIĆ (*Evangelistar IV*, 20), Književni krug Split, 1985, sv. II, str. 97) na tragu Bonaventurina učenja: "...omnes creaturae istius sensibilis mundi animum contemplantis et sapientis ducunt in Deum aeternum" (*Itinerarium mentis ad Deum*, pogl. 2 - *De speculatione Dei in vestigiis suis in hoc sensibili mundo*, 11).